

Συμπληρωματικές απαντήσεις εις τα περί ελληνοχριστιανικών συνθέσεων - Απαντήσεις σε νέα ψευδο-επιχειρήματα

Έχουμε αναφερθεί εκτεταμένα στην σχέση της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφικής σκέψης με τον Χριστιανισμό, ή διαφορετικά στην αντίθεση ανάμεσα στην ελευθερία του πνεύματος και της πίστης στο δόγμα. Στα άρθρα «Το αγεφύρωτο χάσμα Ελληνισμού και Χριστιανισμού – Μέρος Α΄» και «Το αγεφύρωτο χάσμα Ελληνισμού και Χριστιανισμού – Μέρος Β΄», είχαμε παρουσιάσει χωρία από τους πατέρες της Εκκλησίας στα οποία είτε αποκηρύσσουν την ελληνική φιλοσοφία στο σύνολό της, είτε μέρος της -με την προϋπόθεση ότι οτιδήποτε αποδεκτό δεν μπορεί να μπει παραπάνω από την «αποκάλυψη» όπως έχει αποκρυσταλλωθεί στις Γραφές. Πιο συγκεκριμένα, παρουσιάσαμε αποσπάσματα από «πατέρες της ερήμου» (όπως τον Διάδοχο Φωτικής, τον Αναστάσιο τον Σιναΐτη), από τους πρώτους απολογητές (όπως τον Ιουστίνο) και από πατέρες που έπαιξαν σημαντικό ρόλο ως προς τη διαμόρφωση των ορθόδοξων χριστιανικών δογμάτων (όπως τον Βασίλειο Καισαρείας, Κύριλλο Αλεξανδρείας, Αθανάσιο Αλεξανδρείας, Γρηγόριο Νύσσης, Γρηγόριο τον Θεολόγο, Ιωάννη «Χρυσόστομο», Γρηγόριο Παλαμά). Πάντα με την συμμαρτυρία επιφανών καθηγητών της πατρολογίας και της δογματικής (Στ. Παπαδόπουλο, Παν. Χρήστου, Χρ. Ανδρούτσο) και επιφανών σύγχρονων εκκλησιαστικών (Ι. Ρωμανίδη, Φλορόφσκι, Επ. Θεοδωρόπουλου, Ι. Βλάχου, Α. Αλεβιζόπουλου). Ως εκ τούτων, οι πατέρες της Εκκλησίας δεν μπορούν να θεωρούνται συνεχιστές της ελληνικής φιλοσοφίας, όπως διατείνονται οι νεο-απολογητές. Στην καλύτερη των περιπτώσεων, ως παραποιητές της.

Ένα νέο ψευδο-επιχείρημα που διαβάζουμε στους απολογητικούς ιστοτόπους, είναι ότι στην πατερική παράδοση διατηρείται η φιλοσοφία ως μέθοδος γνώσης του κόσμου. Και αυτό όμως είναι λάθος. Όπως έχουμε πάλι δείξει (στα ανωτέρω αναφερθέντα άρθρα), η μόνη μέθοδος κατανόησης του κόσμου που δέχονται οι Γραφές, είναι αυτή που συμφωνεί με την «αποκάλυψη» του Θεού. Δηλαδή, η θεολογία δεν αφορά μόνο την «εμπειρική» γνώση για τον Θεό που δίδεται κατά χάρη στους «καθαρούς τη καρδιά» (όπως διδάσκει η ορθόδοξη νηπτική- μυστική

παράδοση), αλλά αφορά εξίσου και τον «κτιστό» κόσμο. Αυτό το είχαμε αποδείξει με εδάφια από τα ίδια τα κείμενα. Κάθε άλλη προσέγγιση αποδοκιμάζεται. Είχαμε γράψει ...

Η μελέτη του φυσικού κόσμου χαρακτηρίζεται ως «πονηρός περισπασμός», από το βιβλίο που κατατάσσεται από τους θεολόγους ως μέρος της Εβραϊκής σοφίας (!)· «και έδωκα την καρδίαν μου του εκζητήσαι και του κατασκέψασθαι εν τη σοφία περί πάντων των γινομένων υπό τον ουρανόν, ότι περισπασμόν πονηρόν έδωκεν ο θεός τοις υιοίς του ανθρώπου του περισπάσθαι εν αυτώ» (Εκκλησιαστής 1,13). Για αυτό το λόγο, αποτρέπεται ο άνθρωπος από την γνώση, διότι «ο προστιθεις γνωσιν προσθησει αλγημα», δηλαδή πόνο (ο. π 1,18). Οι λόγοι των σοφών χαρακτηρίζονται ως «βούκεντρα» και «καρφιά» φυτεμένα (ο. π 12,11). Ο άνθρωπος πρέπει να φυλάγεται από το να γράφει πολλά βιβλία, καθώς αυτά δεν έχουν τέλος, και η πολλή μελέτη είναι κούραση στο σώμα (ο. π 12, 12). Σε άλλο σημείο, ο Γιαχβέ απειλεί ότι θα κάνει να χαθεί η σοφία των σοφών. «Απολώ την σοφίαν των σοφών και την σύνεσιν των συνετών κρύψω» (Ησαΐας 29,14). Σε άλλο σημείο, μας καθίσταται σαφές ότι οι σοφοί ντράπηκαν διότι αποδοκίμασαν τον λόγο του Κυρίου. «Ησχύνθησαν σοφοί και επτοήθησαν και εάλωσαν ότι τον λόγον Κυρίου απεδοκίμασαν, σοφία τις εστίν εν αυτοίς» (Ιερεμίας, 8,9).

Εφόσον οι εκκλησιαστικοί πατέρες θεολογούν με βάση τις Γραφές, έπεται ότι δεν μπορούν να υπερβούν και τα παραπάνω. Εκτός από αυτά, ο συγγραφέας της «προς Εβραίους» επιστολής της Καινής Διαθήκης, είναι κατηγορηματικός ως προς την απόρριψη των επιστημονικών μεθόδων (για την εποχή εκείνη) και την υιοθέτηση της πίστης για την ερμηνεία του φυσικού κόσμου. «Πίστει νοοῦμεν κατηρτίσθαι τούς αἰῶνας ῥήματι θεοῦ εἰς τὸ μὴ ἐκ φαινομένων τά βλεπόμενα γεγονέναι» (11:3).

Σε αυτά, μπορούμε να προσθέσουμε επιπλέον στοιχεία από το πολύ γνωστό έργο του Βασιλείου «Εξαήμερος». Ο καθηγητής Στέργιος Σακκός, στην εισαγωγή του έργου, αναφέρει: «Ο Μ. Βασίλειος δεν ασχολείται αποκλειστικώς με την ερμηνείαν του κειμένου της Γραφής· παρουσιάζει, και **είτε δέχεται είτε αποκρούει, τας φιλοσοφικάς και επιστημονικάς αντιλήψεις των αρχαίων Ελλήνων...** Φαίνεται καλώς ότι εμελέτησε πολύ και ήντλησε πληροφορίας εκ των βιβλίων κυρίως μεν τεσσάρων, Αριστοτέλους, Πλουτάρχου, Αιλιανού, και Διογένους Λαερτίου» (Άπαντα Βασιλείου, τ. 4σ. 18, εκδ. ΕΠΕ).

Αυτό το κάνει με γνώμονα τις Γραφές. Ένα πολύ χαρακτηριστικό παράδειγμα, είναι ότι ο Βασίλειος μέμφεται τους ατομικούς φιλοσόφους και την ατομική θεωρία, πάνω στην οποία βασίζεται όλη η σύγχρονη φυσική, επειδή δεν συμφωνεί με... τον Μωυσή.

Διότι αυτοί που αγνόησαν τον Θεό, δεν παραδέχτηκαν ότι εις την γένεση του παντός επιστατεί μια σκεπτόμενη Αιτία, αλλά αναλόγως προς την αρχική άγνοιά τους συνήγαγαν και τα επακολουθούντα συμπεράσματά των. Για αυτό άλλοι μεν κατέφυγαν εις την άποψιν ότι οι υποδομές του κόσμου είναι υλικές, υποστηρίζοντας ότι η αιτία του παντός είναι τα υλικά στοιχεία του κόσμου. Άλλοι φαντάστηκαν ότι η ορατή φύση αποτελείται από άτομα και αδιαίρετα σωματίδια, και από όγκους και πόρους· και ότι, καθώς τα αδιαίρετα σωματίδια άλλοτε μεν ενώνονται μεταξύ τους άλλοτε δε αποχωρίζονται απ' αλλήλων, συντελείται η γένεση και η φθορά. Και ότι η ισχυρότερη συμπλοκή ατόμων των διαρκέστερων μαζών γίνεται η αιτία της διατηρήσεως του κόσμου. Πραγματικά ιστό αράχνης υφαίνουν αυτοί που τα γράφουν αυτά, αυτοί που θέλουν ως θεμέλια του ουρανού και της γης και της θάλασσας τόσο λεπτά και σχεδόν ανύπαρκτα αρχικά σωματίδια.

(ο. π. σ . 29)

Παρόμοια σημεία μπορούμε να βρούμε και άλλα, όπου ο Βασίλειος απορρίπτει τις επιστημονικές απόψεις όταν αυτές αντιτίθενται στο «ιερό γράμμα».

Όταν ο Βασίλειος προσπαθεί να εξηγήσει τον κύκλο του νερού, επικαλείται κάποια ασαφή χωρία των Γραφών (ασαφή, διότι οι συγγραφείς τους δεν ασχολήθηκαν επιστημονικά με το θέμα), ανατρέχει σε ό,τι είπαν σχετικά οι αρχαίοι φιλόσοφοι. Παρ' ότι δεν έχει κανέναν λόγο να διαφωνήσει μαζί τους, εντούτοις θέτει υψηλότερα την «απλότητα» των Γραφών. Ενώ παραδέχεται το κάλλος των φιλοσοφικών λόγων, παρόλα αυτά (σε σύγκριση με τις Γραφές), το υποβιβάζει σε κάλλος «πορνών»!

Δεν θέλω κανείς να συγκρίνει τα απλά και απέριπτα αυτά πνευματικά λόγια με τις πολύπλοκες θεωρίες αυτών που φιλοσόφησαν περί ουρανού. Διότι όσον προτιμότερο είναι το κάλλος των αγνών γυναικών από το κάλλος των πορνών, τόση είναι η διαφορά της δικής μας διδαχής από την έξω. Διότι οι μεν εξωτερικοί επικολλούν στα λόγια τους την πειστικότητα με βεβιασμένο τρόπο, ενώ τα δικά μας τα περιβάλλει η αλήθεια γυμνή από τεχνάσματα.

(ο. π. σ. 135)

Ο Γρηγόριος ο Παλαμάς, αιώνες μετά τον Βασίλειο, δίνει **απόλυτη αυθεντία** στον Μωυσή, γράφοντας:

Γνωρίζουμε επίσης την αρχή και όλων εκείνων που συνέγραψαν για οτιδήποτε, και δεν βλέπουμε κανέναν από αυτούς να ξεπερνά την γένεση του κόσμου και του χρόνου, την οποία ιστόρησε ο Μωυσής. Και ο ίδιος ο Μωυσής, που περιέγραψε την αρχή της γενέσεως του κόσμου, πρόσφερε αναντίρρητες μαρτυρίες της φιλαλήθειάς του με τόσα εξάισια έργα και λόγια, ώστε όλο σχεδόν το γένος των ανθρώπων να το καταστήσει ευπειθές και να το πείσει να περιγελά τους σοφιζόμενους τα αντίθετα.

(ΕΠΕ 8, σ. 75)

Μάλιστα, ο Παλαμάς αν και διακρίνει μεταξύ πνευματικής και φυσικής γνώσης, εντούτοις θεωρεί ότι από την θεολογία, «την διδασκαλία του Πνεύματος» όπως λέει, λάβαμε **όχι μόνο την πνευματική γνώση, αλλά και την φυσική**. Δηλαδή, ένας από τους μεγαλύτερους εκκλησιαστικούς πατέρες και θεολόγους, διαψεύδει τους νεο-απολογητές.

Προσέξτε τι γράφει:

*Δια του νου συλλέγουμε από την αίσθηση και τη φαντασία όχι μόνο τα σχετικά με τη σελήνη, αλλά και τα σχετικά με τον ήλιο, τις εκλείψεις του και τους συνδυασμούς κατ' αυτές, τις παραλλαγές των άλλων πλανητών του ουρανού και τις διαστάσεις και τους πολυειδής σχηματισμούς κατ' αυτές, και γενικά όσα από τα πράγματα στον ουρανό γνωρίζουμε, κι επιπλέον τους λόγους της φύσεως, όλες τις μεθόδους και τις τέχνες και γενικά κάθε γνώση όλων των πραγμάτων, συγκεντρωμένη από μερικές καταλήψεις· και καμία γνώση δεν θα μπορούσε ποτέ να ονομαστεί πνευματική, αλλά μάλλον φυσική, που δεν χωρεί τα πνευματικά. Από πού μάθαμε για τον Θεό; **Από πού μάθαμε για όλον τον κόσμο;** Από πού μάθαμε για τους εαυτούς μας κάτι βέβαιο και απλάνευτο; **Όχι από τη διδασκαλία του Πνεύματος;** Διότι αυτή μας δίδαξε ότι μόνο ο Θεός είναι ο όντως ων και πάντοτε ων και αμετάβλητος ων, που ούτε από τα μη όντα έλαβε την ύπαρξη ούτε προς το μη ον απέρχεται, και ότι είναι τρισυπόστατος και παντοδύναμος, **ο οποίος σε έξι ημέρες παρήγαγε με το λόγο τα όντα από τα μη όντα**, μάλλον δε τους έδωσε υπόσταση μέσα σε μία στιγμή, όπως*

λέγει ο Μωυσής· “στην αρχή έκανε ο θεός τον ουρανό και τη γη”, τον ακούσαμε να λέγει, όχι όμως αδειανό ούτε χωρίς να υπάρχουν τα ενδιαμέσα. Διότι η γη ήταν ανάμικτη με ύδωρ, το καθένα από τα δύο στοιχεία ήταν παραγωγικό αέρος και ζώων μαζί και φυτών κατά τα είδη τους, ο δε ουρανός ήταν γεμάτος από τα διάφορα φώτα και πυρά, με τα οποία είναι στερεωμένο το σύμπαν. Έτσι λοιπόν, “ο θεός έκανε στην αρχή τον ουρανό και τη γη”, σαν ύλη παντοδόχο που φέρει μέσα της τα πάντα εν δυνάμει, **ραπίζοντας πολύ σωστά από πολύ πριν εκείνους που κακώς νομίζουν ότι η ύλη προϋφίσταται καθ’ εαυτήν».**

(ο. π. σ. 97)

Μια ακόμα θεωρία που επικαλούνται οι νεο-απολογητές, είναι η θέση που διετύπωσαν ορισμένοι από τους πρώτους χριστιανούς απολογητές, περί «σπερματικού» λόγου. Ότι δηλαδή, ο Θεός άφησε να διαρρεύσει μέρος της «θείας αλήθειας» στα ανήσυχά πνεύματα που έζησαν στην προχριστιανική εποχή. Κατεξοχήν εκφραστής αυτής της θέσης, είναι ο Ιουστίνος στην απολογία του προς τον Μάρκο Αυρήλιο το 160 κ.ε. Με αυτόν τον τρόπο θέλει να δικαιολογήσει τις τρομερές ομοιότητες μεταξύ εθνικού κόσμου και Χριστιανισμού. Ασφαλώς, αυτή η θεωρία αποτέλεσε διορθωτική κίνηση της αρχικής του θεωρίας που θέλει τις ομοιότητες να οφείλονται σε διαβολική πλάνη ή σε λογοκλοπή των ελλήνων φιλοσόφων από τον Μωυσή. Αυτό είχε διατυπωθεί σε προγενέστερη απολογία του προς τον Αντωνίνο τον Ευσεβή, το 150 κ.ε. Η θεωρία λοιπόν των «προ Χριστού χριστιανών», έχει καταρριφθεί ήδη από τους δημιουργούς της, ενώ έχει απορριφθεί από τους μεταγενέστερους εκκλησιαστικούς συγγραφείς (όπως ο Ειρηναίος με την θεολογία της ανακεφαλαιώσεως), και φυσικά από τους σύγχρονους θεολόγους. Μόνο οι νέο- απολογητές έμειναν να την προασπίζονται, όταν είναι προς το συμφέρον της εκκλησίας.

Για του λόγου το ασφαλές, γράφει ο Π. Χρήστου στην εισαγωγή των έργων του Ιουστίνου τα εξής: «Εις την πρώτην απολογίαν ο Ιουστίνος είχεν ισχυρισθή ότι μερικοί Έλληνες φιλόσοφοι και ποιηταί επλησίασαν κατά καιρούς την αλήθειαν δια δανεισμού από τους προφήτας ή εμπνεύσεως υπό των δαιμόνων. Ήδη όμως αναπτύσσει διάφορον θεωρίαν, την περί σπερματικού λόγου, της οποίας η διαμόρφωσις απήτει μεταβολήν εμπειρίας και παρέλευσιν ορισμένου χρόνου από της προηγούμενης απολογίας, εις την οποίαν μόνον εις ασαφής υπαινιγμός απαντάται» (ΕΠΕ 1, σελ. 47). Την ανεπάρκεια και το προβληματικό των δύο αυτών προσωπικών θέσεων του Ιουστίνου αναφέρουν τόσο ο καθηγητής πατρολογίας Σ. Παπαδόπουλος, όσο και ο καθηγητής Δογματικής Ν. Ματσούκας.

Στο πρώτο τόμο της πατρολογίας του, αναφέρει ο Σ. Παπαδόπουλος: «Πρέπει να σημειώσωμε ότι το ένα από τα δύο θέματα που απασχόλησαν τον Ιουστίνο, το θέμα της ενότητας της αληθείας (σπερματικός λόγος και Λόγος) και της καταλλαγής του Χριστιανισμού με τη φιλοσοφική σκέψη, **δε λύθηκε ικανοποιητικά** από τον ιερό συγγραφέα μας και **η θεολογία του επί του προκειμένου δεν έγινε η θεολογία της Εκκλησίας**» (σελ. 235).

Στην επόμενη σελίδα (την 236), γράφει: «Συχνά καταγγέλλει ότι όσα ορθά είπαν οι Έλληνες φιλόσοφοι τα έλαβαν από τους προφήτες της ΠΔ κι επομένως είναι “ημών των χριστιανών”. Αλλά σε καμία περίπτωση δε μας εξηγεί το λόγο, για τον οποίο οι Έλληνες αναγκάστηκαν να δανεισθούν από τους προφήτες, παρά το γεγονός ότι η σπερματική αλήθεια υπήρχε πάντοτε και για όλους».

Στον τρίτο τόμο της δογματικής και συμβολικής θεολογίας, ο καθηγητής Ν. Ματσούκας, αναφέρει: «Οι πρώτοι χριστιανοί απολογητές του δευτέρου αιώνα, **δεν έχουν δίκαιο** υποστηρίζοντας ότι ο Πλάτων, λόγου χάρη, και άλλοι σοφοί της Αρχαίας Ελλάδας είχαν συλήσει τις ιδέες του Μωυσή» (σελ. 105).

Τέλος, ένα ακόμα επιχείρημα που προτάσσουν, είναι οι εικονογραφήσεις-τοιχογραφίες Ελλήνων φιλοσόφων σε χριστιανικούς ναούς, κάτι που σχετίζεται με όσα γράψαμε περί του «σπερματικού» λόγου. Θεωρείται σπουδαίο και δυνατό επιχείρημα υπέρ της συμπόρευσης Ελληνισμού και Χριστιανισμού. Κάτι τέτοιο, βέβαια, δεν μπορεί να σταθεί, όπως είδαμε. Εφόσον έχουμε τα ίδια τα πατερικά γραπτά που καταδικάζουν την φιλοσοφική σκέψη (ή στην καλύτερη των περιπτώσεων την νοθεύουν παίρνοντας το ένα και απορρίπτοντας το άλλο για χάρη των Γραφών και της Εβραϊκής σκέψης), έπεται ότι αλλού πρέπει να αναζητηθεί ο λόγος.

Πρέπει να έχουμε υπόψη μας τα εξής:

1. Η απεικόνιση των αρχαίων φιλοσόφων σε ναούς σχετίζεται (κυρίως) **με την δήθεν προοιώνιση της ελεύσεως του Χριστού**. Με την ενσάρκωση του Θεού-Λόγου.
2. Αυτή η συσχέτιση βασίζεται **σε πλαστογραφημένα κείμενα** που χρονολογούνται τον 5ο μετα-χριστιανικό αιώνα.
3. Σύμφωνα με την εργασία της Γ. Μυλωνά που παρουσιάστηκε στο Β΄ Πανελλήνιο Συμπόσιο «Η Αριστοτελική Σκέψη» το 1987 στην Κασσάνδρα Χαλκιδικής, το φαινόμενο της απεικόνισης το συναντούμε **από τον 16ο αιώνα και εξής**. Δηλαδή, πολύ αργότερα, όταν το φαινόμενο των ελληνοχριστιανικών συνθέσεων

γίνεται ολοένα εντονότερο.

4. Σημαντικό στοιχείο των εικονογραφιών αυτών, είναι όσα γράφονται στα ειλητάρια που κρατούν οι φιλόσοφοι.

Βλέπουμε δηλαδή, ότι η Εκκλησία προσπαθεί να οικειοποιηθεί τους μεγάλους αρχαίους άνδρες. Αυτό είναι **πλαστογράφηση** της φιλοσοφίας και της ίδιας της ιστορίας. Είναι απάτη, και καταδεικνύεται εύκολα. Το κλειδί είναι τα ειλητάρια και το τι γράφεται σε αυτά.

Για παράδειγμα, σε τοιχογραφία της Μονής Βατοπεδίου, παρουσιάζεται ο Απόλλων να «προφητεύει» την γέννηση του Χριστού. Αναγράφεται στο ειλητάριο του: «*Εγώ γαρ εφετμεύω, τρισένα μόνον υψιμέδοντα θεόν· ουν λόγος άφθιτος εν αδαή κόρη έγκυμος έσεται*».

Ο Πλάτων (στην ίδια Μονή), παρουσιάζεται να λέει: «*Ο παλαιός νέος και ο νέος ο αρχαίος, ο πατήρ εν τω γόνω και ο γόνος εν τω πατρί. Το εν διαιρείται εις τρία και τα τρία εις εν*».

Ο Αριστοτέλης (πάλι στην ίδια Μονή), παρουσιάζεται να λέει: «*Ακάματος φύσει θεού γέννησις εξ αυτού γαρ ο αυτός ουσιούται λόγος*».

Ο Σοφοκλής σε νάρθηκα του παρεκκλησίου της Πορταϊτίσσης στην Μονή Ιβήρων, παρουσιάζεται να λέει: «*Εστί θεός άναρχος, απλούς τη φύσει*».

Και δεν είναι μόνο αυτοί. Πολλοί ακόμα αρχαίοι Έλληνες στοχαστές παρουσιάζονται με ενδυμασίες και μηνύματα που δεν είναι δικά τους. Ακόμα και οι Σίβυλλες επιστρατεύτηκαν, παρότι έχει πλέον αποδειχτεί ότι οι χρησμοί που έχουμε σήμερα στα χειρόγραφα είναι προϊόν πλαστογραφίας και παραχάραξης.

Πολλές αποδιδόμενες ρήσεις στους αρχαίους φιλοσόφους, όπως παρουσιάζονται στις τοιχογραφίες, όχι μόνο δεν βρίσκονται πουθενά στα έργα τους, όχι μόνο έρχονται σε ευθεία αντίθεση με όσα έχουμε σήμερα γραπτώς στα χέρια μας από τα σωζόμενα έργα τους, αλλά είναι -πραγματικά- δημιουργημένα «εκ του μηδενός». Για αυτόν τον λόγο, κανείς δεν δίνει ποτέ και πουθενά καμία παραπομπή σε κάποιο αρχαίο σύγγραμμά τους.

Για παράδειγμα, υπάρχει ένα εκκλησιαστικό έργο με τίτλο «Περί του Ναού και περί των διδασκαλείων και των θεάτρων των εν Αθήναις», γραμμένο δήθεν από τον Αθανάσιο Αλεξανδρείας. Σε αυτό, υποτίθεται ότι διασώζονται χρησμοί κάποιου αρχαίου μάντη Απόλλωνα, ο οποίος έκανε τους χρησμούς αφού πρώτα έκτισε ναό στον βωμό στον οποίο έγραψε «τω αγνώστω θεώ». Τότε συγκεντρώθηκαν οι σοφοί

για να τον ρωτήσουν. Και τότε προανήγγειλε τα περί του Χριστού και της Μαρίας. Όμως, στην πραγματικότητα το συγκεκριμένο έργο είναι του 5ου αιώνας, νόθο, και αγνώστου προελεύσεως.

Το αστείο είναι ότι βάζει μαζί σοφούς άνδρες που έζησαν σε διαφορετικές εποχές και που είναι αδύνατο να συνάντησε ο ένας τον άλλο. Κατ' επέκταση, καμία ρήση δεν αντιστοιχεί πραγματικά στα πρόσωπα αυτά. Συγκεκριμένα, φέρονται να συναντήθηκαν ο Βίας ο Πριηνεύς (625-540 π.κ.ε.), ο Σόλων (639-559 π.κ.ε.) ο Χείλων ο Λακεδαιμόνιος (600-520 π.κ.ε.), ο Θουκυδίδης (460-398 π.κ.ε.), ο Μένανδρος (342-292 π.κ.ε.), Πλάτων (427-347 π.κ.ε.).

Οι χριστιανοί όμως δεν διστάζουν να υπερασπίζονται τέτοια ψεύδη με τόσο ανέντιμα μέσα, χάριν της...«αλήθειας» (τους).

Διομήδης